

WALTER
LIPPMANN

Opinia publică

Prefață de Paul Dobrescu

Introducere de Michael Curtis

Traducere de Gigi Mihăiță și Dan Flonta

Note la ediția română de Dan Flonta

Redactor: Lucian Pricop
Coperta colecției: Lucian Pricop
Tehnoredactor: Cristian Lupeanu

This edition is an authorized translation from the English language edition published by Transaction Publishers, 35 Berrue Circle, Piscataway, New Jersey 08854. All rights reserved.

Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin Editurii Comunicare.ro, 2009

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6, București
Tel./fax: (021) 313 5895
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LIPPMANN, WALTER

Opinia publică / Walter Lippmann; trad.: Gigi Mihăiță, Dan Flonta; introd.: Michael Curtis; pref.: Paul Dobrescu. – București: Comunicare.ro, 2009

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-711-204-0

- I. Mihăiță, Gigi (trad.)
- II. Flonta, Dan (trad.)
- III. Curtis, Michael (introd.)
- IV. Dobrescu, Paul (pref.)

Cuprins

Prefață (Paul Dobrescu) / vii
Introducere (Michael Curtis) / 1

PARTEA I. INTRODUCERE

Capitolul I. Lumea exterioară și imaginile
din mintea noastră / 29

PARTEA a II-a. ABORDAREA LUMII EXTERIOARE

Capitolul II. Cenzură și confidențialitate / 55
Capitolul III. Contact și șansă / 64
Capitolul IV. Timp și atenție / 74
Capitolul V. Viteză, cuvinte și claritate / 80

PARTEA a III-a. STEREOTIPURI

Capitolul VI. Stereotipuri / 93
Capitolul VII. Stereotipurile ca formă de apărare / 106
Capitolul VIII. Petele oarbe și valoarea lor / 113
Capitolul IX. Codurile și dușmanii lor / 122
Capitolul X. Detectarea stereotipurilor / 134

PARTEA a IV-a. INTERESE

Capitolul XI. Mobilizarea interesului / 159
Capitolul XII. Interesul personal reconsiderat / 168

PARTEA a V-a. CONSTITUIREA UNEI VOINȚE COMUNE

Capitolul XIII. Transferul interesului / 187
Capitolul XIV. Da sau Nu / 209
Capitolul XV. Lideri și oameni de rând / 220

PARTEA a VI-a. IMAGINEA DEMOCRAȚIEI

- Capitolul XVI. Omul centrat pe sine / 235
Capitolul XVII. Comunitatea autosuficientă / 243
Capitolul XVIII. Rolul forței, patronajului
și privilegiului / 254
Capitolul XIX. Vechea imagine într-o formă nouă:
socialismul ghildelor / 267
Capitolul XX. O nouă imagine / 280

PARTEA a VII-a. ZIARE

- Capitolul XXI. Publicul cumpărător / 287
Capitolul XXII. Cititorul constant / 296
Capitolul XXIII. Natura știrilor / 304
Capitolul XXIV. Știri, adevăr și o concluzie / 319

PARTEA a VIII-a. INTELIGENȚA ORGANIZATĂ

- Capitolul XXV. Vârful de lance / 327
Capitolul XXVI. Activitatea de inteligență / 335
Capitolul XXVII. Apelul la public / 350
Capitolul XXVIII. Apelul la rațiune / 360

CAPITOLUL I

LUMEA EXTERIOARĂ ȘI IMAGINILE DIN MINTEA NOASTRĂ

1

În largul oceanului se află o insulă unde, în 1914, locuiau câțiva englezi, francezi și germani. Pe insulă nu ajunge niciun cablu, iar vaporul britanic care aduce poșta nu sosește decât o dată la șaizeci de zile. La începutul lui septembrie, încă nu sosise, iar insularii încă mai vorbeau despre ultimul ziar care scria despre apropiatul proces al doamnei Caillaux, acuzată de asasinarea lui Gaston Calmette. Și astfel, într-o zi de la mijlocul lui septembrie, întreaga colonie s-a adunat pe chei extrem de nerăbdătoare să audă de la căpitan ce verdict se dăduse. Au aflat că, de peste șase săptămâni, englezii și francezii luptau pentru respectarea tratatelor împotriva germanilor. Timp de șase săptămâni, se purtasera de parcă erau prieteni, când, de fapt, ei erau inamici.

Dar situația lor nu era atât de diferită de cea a majorității populației din Europa. Ei se înșelaseră timp de șase săptămâni; pe continent, intervalul se poate să fi fost de numai șase zile sau șase ore. A fost un interval. A fost un moment când imaginea Europei pe baza căreia oamenii își gestionau treburile ca de obicei nu corespundea deloc Europei care urma să le dea viața peste cap. A fost un moment în care fiecare om era încă adaptat unui mediu care nu mai exista. Până la 25 iulie, în toată lumea oamenii produceau bunuri pe care aveau să nu le mai poată livra, cumpărau bunuri pe care aveau să nu le mai poată importa, se planificau cariere, se proiectau afaceri, se nutreau speranțe și așteptări, toate cu convingerea că lumea așa cum era cunoscută era lumea reală. Oamenii scriau cărți ce descriau acea lume. Aveau încredere în imaginea din mintea lor. Iar patru ani mai târziu, într-o dimineață de joi, a sosit vestea armistițiului și oamenii au dat frâu liber unei bucurii de nedescris, ușurați că măcelul încetase. Totuși, adevăratul armistițiu avusese

loc cu cinci zile înainte și, deși sfârșitul războiului fusese sărbătorit, mai multe mii de tineri au murit pe câmpul de bălălie.

Privind înapoi, ne putem da seama cât de indirect cunoaștem mediul în care, totuși, trăim. Ne putem da seama că știrile despre acesta ajung la noi uneori repede, alteori încet, dar și că, oricare am crede că este imaginea adevărată, o tratăm de parcă ar fi realitatea însăși. Este mai dificil să ne amintim de acest lucru când este vorba despre convingerile pe baza cărora acționăm acum, dar, în ceea ce privește alte populații și alte epoci, ne amăgim că este ușor de observat când acestea cultivau imagini ridicole ale lumii. Datorită superiorității înțelegerii noastre retrospective, insistăm asupra faptului că lumea așa cum ar fi trebuit să o cunoască și lumea așa cum o cunoșteau de fapt erau adesea două lucruri contradictorii. Putem să ne dăm seama și că, în vreme ce guvernau și purtau lupte, făceau comerț și aduceau înnoiri în lumea așa cum și-o imaginau, acele popoare obțineau rezultate sau nu reușeau să le obțină, în lumea așa cum era. Au pornit către Indii și au descoperit America. Au numit răul și au spânzurat femeii bătrâne. Au crezut că se puteau îmbogăți vânzând întruna, fără a cumpăra vreodată. Un calif, care a ascultat de ceea ce el credea a fi Voința lui Allah, a dat foc bibliotecii din Alexandria.

În jurul anului 389, Sf. Ambrozie s-a situat de partea prizonierului din peștera lui Platon, care refuza cu obstinație să întoarcă capul. „Discuțiile despre natura și poziția pământului nu ne ajută în speranța noastră la viața ce va să vină. Ne este îndestul ce ne spune Scriptura. «El spânzură pământul peste nimic» (Iov 26, 7). Atunci, la ce bun să ne certăm dacă El l-a spânzurat în aer sau peste ape și să se lase cu gâlceavă asupra chipului în care aerul poate sprijini pământul; sau, dacă este spânzurat peste ape, să ne întrebăm cum de pământul nu se duce cu larmă la fund?... Nu fiindcă pământul se află la mijloc, ca și cum se ține în cumpănă, ci slavă măreției lui Dumnezeu care îl silește prin legea voinței Lui, cesta suferă stătător asupra nestătătorului și nimicului.”¹

¹ Hexaameron, i. cap. 6, *apud The Medieval Mind (Gândirea medievală)* de Henry Osborn Taylor, vol. I, p. 73.

Nu ne ajută în speranța noastră la viața ce va să vină. Este îndeajuns ce spune Scriptura. La ce bun să argumentăm? Dar un secol și jumătate după Sf. Ambrozie, convingerile au fost din nou tulburate, de data aceasta de problema antipozilor. Un călugăr numit Cosma Indicopleustes, faimos pentru reușitele sale științifice, a fost așadar delegat să scrie o topografie creștină sau „Convingerile creștine asupra lumii”.¹ E limpede că știa exact ce se aștepta de la el, deoarece și-a întemeiat toate concluziile pe Scripturi, așa cum le înțelegea el. Prin urmare, a reieșit că lumea este un paralelogram plat, a cărui lățime de la est la vest este de două ori mai mare decât lungimea de la nord la sud. În centru se află pământul înconjurat de ocean, iar acesta din urmă este înconjurat, la rândul său, de un alt pământ, unde au trăit oamenii înainte de potop. Acest celălalt tărâm fusese locul de îmbarcare al lui Noe. La mieznoapte se află un înalt munte conic în jurul căruia se învârtesc soarele și luna. Atunci când soarele se află în spatele muntelui, este noapte. Cerul este lipit de marginile pământului de dinafară. Este alcătuit din patru ziduri înalte care se întâlnesc formând un acoperiș concav, astfel încât pământul este pardoseala universului. De partea cealaltă a cerului se află un ocean care alcătuiește „apele cele de deasupra țării”. Locul dintre oceanul celest și acoperișul cel de pe urmă al cosmosului aparține celor blagosloviți. Locul dintre pământ și cer este locuit de îngeri. În sfârșit, de vreme ce Sf. Pavel spunea că toți oamenii sunt făcuți ca să viețuiască „pe fața pământului”, cum ar putea ei viețui „pe spate”, acolo unde se zice că se află antipozii? „Cu un astfel de extras în fața ochilor, un creștin, ni se spune, nu ar trebui «nici măcar să vorbească de antipozi».”²

Cu atât mai puțin să meargă la antipozi; nici n-ar trebui ca vreun prinț creștin să-i pună la dispoziție o corabie pentru o asemenea încercare; niciun marinăr cucernic n-ar trebui să-și dorească să încerce așa ceva. Pentru Cosma nu era absolut nimic absurd în privința hărții sale. Doar dacă ținem seama de

¹ Lecky, *Rationalism in Europe (Raționalismul în Europa)*, vol. I, pp. 276-278.

² *Idem*.

convingerea lui absolută că aceasta era harta universului, putem înțelege cu câtă teamă și uimire i-ar fi privit pe Magellan, pe Peary sau pe aviatorul care a riscat o ciocnire cu îngerii și bolta cerească atunci când a zburat la o înălțime de peste zece mii de metri. În același fel, putem înțelege mai bine Furiile războiului și politiciii amintindu-ne că fiecare partid, cu aproape toți membrii săi, crede necondiționat în imaginea pe care o are despre opoziție, că fiecare partid consideră a fi real nu ceea ce este real, ci ceea ce presupune a fi real. Și că, așadar, precum Hamlet, îl va înjunghia pe Polonius, crezând că în spatele draperiei se ascundea regele, și va spune, poate, la fel ca Hamlet:

„Biet tont pripit și nepoftit, drum bun!
Mai mare te-am crezut. Primește-ți soarta.“⁽¹⁾

2

Chiar și în timpul vieții, oamenii importanți sunt de obicei cunoscuți marelui public numai prin prisma unei personalități fictive. De aici și crâmpeii de adevăr din vechiul proverb care spune că niciun om nu este un erou pentru valetul său. Este numai un crâmpei de adevăr, deoarece valetul și secretarul particular sunt adesea ei înșiși cufundați în ficțiune. Personajele princiare sunt, desigur, personalități construite. Fie că acestea chiar cred în personajul lor public, fie că doar permit șambelanului să îl pună în scenă, există cel puțin două identități distincte, cea publică și princiară și cea privată și umană. Biografiile marilor personalități se subsumează, uneori cu anumite abateri, istoriilor acestor două identități. Biograful oficial reprezintă viața publică, memoriile dezvăluie viața privată. Cartea lui Charnwood despre Lincoln, de pildă, oferă un portret nobil, nu al unui om real, ci al unui personaj de epopee suprasaturat cu semnificații, care acționează aproape la același nivel de realitate ca Eneas ori Sf. Gheorghe. Volumul lui Oliver intitulat *Alexander Hamilton* este o abstracțiune măreață, sculptura unei idei, „un eseu asupra uniunii americane“, după cum îi spune chiar dl Oliver. Este un monument formal al politicii

(1) *Hamlet*, trad. de Dan Duțescu și Leon Levițchi (n. tr.).

federalismului, prea puțin biografia unei persoane. Uneori, oamenii își creează propria lor fațadă având senzația că-și dezvăluie interiorul. Jurnalele lui Repington și memoriile lui Margot Asquith sunt o specie de autoportrete în care detaliul intim ne arată foarte bine cum le place autorilor să gândească despre ei.⁽¹⁾

Dar cel mai interesant fel de portret este cel care se naște spontan în mințile oamenilor. Când Victoria a urcat pe tron, povestește dl Strachey, „... publicul din afară era un val uriaș de entuziasm. Să fii sentimental și romanțios devenea, tot mai mult, o modă; iar spectacolul micuței regine, fetița inocentă, modestă, cu păr blond și obraji roz, traversând capitala, a umplut inimile privitorilor cu o loialitate plină de afecțiune. Ceea ce i-a impresionat și i-a copleșit pe oameni era, înainte de toate, contrastul dintre Regina Victoria și unchiul ei. Bătrânii scârboși, depravați și egoiști, îndărătnici și ridicoli, veșnic împovărați de datorii și încurcături, cu o reputație proastă, dispăruseră ca zăpezile iernii, iar acum, în sfârșit, încoronată și radioasă, era primăvara.“¹

Dl Jean de Pierrefeu⁽²⁾ a văzut cu propriii ochi ce înseamnă adularea eroilor, căci a fost ofițer sub comanda lui Joffre⁽³⁾ în cel mai glorios moment al acestui militar:

(1) Autorii acestor biografii și memorii erau cu toții în viață la începutul anilor 1920, când a fost scrisă cartea de față. De asemenea, toți erau din Marea Britanie. Cu numele lor complete, ei sunt baronul Godfrey Rathbone Benson Charnwood, autor și politician, Frederick Scott Oliver, om de afaceri și scriitor, Charles à Court Repington, ofițer și jurnalist, și contesa Margot Asquith, care își publicase primul volum autobiografic în 1920 (n. tr.).

¹ Lytton Strachey, *Queen Victoria (Regina Victoria)*, p. 72.

(2) La Marele Cartier General al armatelor franceze de la Chantilly, Jean de Pierrefeu (1883-1940) avea sarcina de a redacta comunicatele militare oficiale. După Primul Război Mondial, cărțile sale critice la adresa comandanților și ofițerilor din statul major francez au stârnit o polemică importantă; ele sunt valorificate și astăzi de către istorici (n. tr.).

(3) Generalul Joseph Joffre (1852-1931) a fost comandantul suprem al trupelor franceze între 1914 și 1916. A devenit faimos prin victoria reputată în prima bătălie de pe Marna (sept. 1914), care a pus capăt ofensivei germane de la începutul războiului și a împiedicat invadarea Parisului (n. tr.).